

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

ΝΤΕΚΑΡΤ

(DESCARTES)

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

*ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΙΚΟΥ ΜΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ
ΣΤΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ*

Εισαγωγή - Μετάφραση - Σημειώσεις

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΙΔΗ

Β' έκδοση, αναθεωρημένη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

1976

20.—'Όμως, σαν ένας άνθρωπος που περπατεί μόνος και μέσα στο τρισκόταδο, αποφάσισα να πηγαίνω τόσο αργά και να χρησιμοποιώ σε όλα τόση περίσκεψη ώστε, κι αν ακόμα προχωρούσα πολύ λίγο, τουλάχιστον θα φυλαγόμουν καλά από τα πεσίματα. Δεν θέλησα μάλιστα ν' αρχίσω ν' απορίχνω ολότελα καμιάν από τις γνώμες που είχαν μπορέσει να ξεγλιστρήσουν άλλοτε μέσα στις πεποιθήσεις μου δίχως να τις έχει μπάσει το λογικό, ενόσω δεν είχα προηγουμένως διαθέσει αρκετό καιρό για να καταρτίσω το σχέδιο του έργου που επιχειρούσα⁵⁰, και ν' αναζητήσω την αληθινή μέθοδο για να φτάσω στη γνώση όλων των πραγμάτων που το πνεύμα μου είταν ικανό να γνωρίσει.

21.—Νεότερος, είχα κάπως μελετήσει, από τους κλάδους τής φιλοσοφίας τη λογική, κι από τα μαθηματικά τη γεωμετρική ανάλυση⁵¹ και την άλγεβρα—τρεις τέχνες ή επιστήμες⁵² που έμοιαζαν να πρέπει να συμβάλουν κάπως στο σχέδιό μου. Εξετάζοντάς τις όμως, πρόσεξα πως, όσο για τη λογική, οι συλλογισμοί της και τα περισσότερα από τ' άλλα διδάγματά της χρησιμεύουν μάλλον στο να εξηγεί κανένας στους άλλους τα γνωστά, ή, όπως η τέχνη τού Lulle⁵³, στο να μιλεί άκριτα για τ' άγνωστα, παρά στο να τα μαθαίνει. Και μολονότι περιέχει πραγματικά πολλά παραγγέλματα πολύ αληθινά και πολύ καλά⁵⁴, υπάρχουν ωστόσο, ανακατωμένα μ' αυτά, και τόσα άλλα, ή βλαβερά ή περιττά, που το να τα ξεχωρίσει κανείς είναι εξίσου δύσκολο όσο το να βγάλει μιαν Άρτεμη ή μιαν Αθηνά από έναν όγκο ακατέργαστου μαρμάρου. Κατόπι, όσο για την ανάλυση των αρχαίων και την άλγεβρα των νεοτέρων, εκτός που απλώνονται αποκλειστικά σε θέματα πολύ αφηρημένα και που δεν μοιάζει να έχουν καμιά χρησιμότητα, η πρώτη είναι πάντα τόσο περιορισμένη στην εξέταση των σχημάτων, που δεν μπορεί να γυμνάσει τη νόηση δίχως να κουράσει πολύ τη φαντασία. Και στην άλγεβρα πάλι, έχουν υποταχτεί τόσο πολύ σε μερικούς κανόνες και μερικά ψηφία⁵⁵, που την έκαναν τέχνη συγκεχυμένη και σκοτεινή, που μπερδεύει το πνεύμα αντί να είναι επιστήμη που το καλλιεργεί. Αυτό έγινε αιτία να σκεφτώ πως

έπρεπε ν' αναζητήσω κάποιαν άλλη μέθοδο που, συγκεντρώνοντας τα πλεονεκτήματα των τριών αυτών (τεχνών ή επιστημών), θα είταν απαλλαγμένη από τα ελαττώματά τους. Και, όπως το πλήθος τών νόμων παρέχει συχνά δικαιολογίες στις κακίες, σε τρόπο που ένα κράτος είναι πολύ καλύτερα οργανωμένο όταν έχει νόμους ελάχιστους, που εφαρμόζονται όμως αυστηρά, έτσι, αντί το πλήθος παραγγελεμάτων που απαρτίζουν τη λογική, θεώρησα πως θα μου αρκούσαν τ' ακόλουθα τέσσερα, φτάνει να έπαιρνα μια σταθερή και μόνιμη απόφαση να μην παραλείψω ούτε μια φορά την τήρησή τους :

22.—Το πρώτο είταν να μην παραδέχομαι ποτέ τίποτα για αληθινό, αν δεν το ξέρω ολοφάνερα αληθινό· δηλαδή ν' αποφεύγω προσεκτικά τη βιασύνη και την προκατάληψη, και να μην περιλαμβάνω στις κρίσεις μου τίποτα παραπάνω απ' ό,τι θα παρουσιάζεται στον νου μου τόσο καθαρά και τόσο ευδιάκριτα ώστε να μη μου δίνεται καμιά ευκαιρία ν' αμφιβάλλω γι' αυτό.

23.—Το δεύτερο, να διαιρώ την καθεμιά από τις δυσκολίες που θα εξετάζω σε όσα τεμάχια είναι δυνατόν και χρειάζεται για να τη λύσω καλύτερα.

24.—Το τρίτο, να κατευθύνω τις σκέψεις μου με τάξη, αρχίζοντας από τα πιο απλά κι ευκολογνώριστα, για ν' ανέβω σιγά-σιγά, σαν από βαθμίδες, ως στη γνώση τών συνθετότερων⁵⁶, και υποθέτοντας πως υπάρχει κάποια τάξη ακόμα κι ανάμεσα σε κείνα που δεν προπορεύονται φυσικά το ένα από το άλλο.

25.—Και, το τελευταίο, να κάνω παντού απαριθμήσεις τόσο πλήρεις, κι ανασκοπήσεις τόσο γενικές, που να είμαι σίγουρος πως δεν παραλείπω τίποτα.

26.—Οι μακριές εκείνες αλυσσίδες τών λόγων⁵⁷, όλων απλών κι εύκολων, που οι γεωμέτρεις συνηθίζουν να χρησιμοποιούν για να φτάσουν ως τις δυσκολότερες αποδείξεις τους, μου είχαν δώσει

την ευκαιρία να φανταστώ πως όλα τα πράγματα που μπορούν να γίνουν γνωστά στους ανθρώπους ακολουθούν το ένα τ' άλλο με τον ίδιο τρόπο, και πως—αρκεί ν' αποφεύγει κανένας να παραδεχτεί για αληθινό κάτι που δεν είναι, και να κρατεί πάντα την τάξη που πρέπει για να τα συνάγει το ένα από το άλλο—δεν είναι δυνατόν να υπάρχουν πράγματα τόσο απομακρυσμένα που να μην τα φτάνει στο τέλος κανένας, ούτε και τόσο κρυμμένα που να μην τ' ανακαλύπτει⁵⁸. Και δεν κοπίασα πολύ για να βρω από ποιά είταν ανάγκη ν' αρχίσω, γιατί το ήξερα ήδη πως έπρεπε ν' αρχίσω από τα πιο απλά και τα πιο ευκολομάθητα. Και, παίρνοντας υπόψη πως, απ' όλους που αναζήτησαν στα περασμένα την αλήθεια μέσα στις επιστήμες, μόνοι οι μαθηματικοί μπόρεσαν να βρουν μερικές αποδείξεις, δηλαδή μερικούς λόγους σίγουρους και προφανείς, δεν είχα καμιάν αμφιβολία πως έπρεπε [κι εγώ ν' αρχίσω] από τα ίδια που εξέτασαν κι αυτοί, μολονότι δεν έλπιζα καμιάν άλλη χρησιμότητα εκτός που θα συνήθιζαν το πνεύμα μου να τρέφεται με αλήθειες και να μην ικανοποιείται διόλου με λόγους ψεύτικους. Δεν σχεδίασα όμως για τούτο να προσπαθήσω να μάθω όλες αυτές τις χωριστές επιστήμες, που τις αποκαλούν συνήθως μαθηματικές⁵⁹. Και βλέποντας πως, όσο κι αν τ' αντικείμενά τους είναι διαφορετικά, συμφωνούν ωστόσο όλες στο ότι δεν εξετάζουν τίποτα άλλο παρά τις διάφορες σχέσεις ή αναλογίες που υπάρχουν σ' αυτά, σκέφτηκα πως είταν καλύτερο να εξετάσω μόνο τις αναλογίες αυτές γενικά, υποθέτοντάς τις μονάχα στα υποκείμενα που θα χρησίμευαν στο να με διευκολύνουν να τα γνωρίσω, και μάλιστα μη περιορίζοντάς τις καθόλου σ' αυτά, για να μπορέσω να τις εφαρμόσω κατόπι πολύ καλύτερα και σε όσα άλλα υποκείμενα θα ταίριαζαν⁶⁰. Κατόπι, έχοντας προσέξει πως, για να τις γνωρίσω, θα βρισκόμουν κάποτε στην ανάγκη να τις εξετάσω την καθεμιά χωριστά, και μονάχα κάποτε να τις συγκρατώ ή να τις περιλαμβάνω πολλές μαζί, σκέφτηκα πως, για να τις εξετάσω καλύτερα χωριστά, έπρεπε να τις φανταστώ σε γραμμές· γιατί δεν έβρισκα τίποτα το πιο απλό, ούτε που να μπορώ να το παραστήσω πιο ευδιάκριτα στη φαντασία και τις αισθήσεις μου. Αλλά, για να τις συγκρατήσω ή να

τις περιλάβω πολλές μαζί, σκέφτηκα πως έπρεπε να τις παριστάνω με μερικά ψηφία, τα συντομότερα που μπορούσαν να βρεθούν, και πως μ' αυτό το μέσο θα δανειζόμουν ό,τι το καλύτερο είχαν η γεωμετρική ανάλυση κι η άλγεβρα και θα διόρθωνα με τη μια όλα τα ελαττώματα της άλλης⁶¹.

27.—Όπως τολμώ πραγματικά να πω πως η σωστή τήρηση των λίγων αυτών παραγγελεμάτων που είχα διαλέξει μου έδωσε τόση ευκολία για να ξεμπλέκω όλα τα ζητήματα, στα οποία απλώνονται οι δυό αυτές επιστήμες, ώστε, μέσα σε δυό ή τρεις μήνες που διέθεσα στην εξέτασή τους, έχοντας αρχίσει από τα πιο απλά και τα γενικότερα, και καθώς η κάθε αλήθεια που έβρισκα είταν ένας κανόνας που μου χρησίμευε κατόπι στο να βρίσκω άλλες, όχι μόνο έλυσα πολλά ζητήματα, που τα είχα θεωρήσει άλλοτε πολύ δύσκολα, αλλά και μου φάνηκε επίσης προς το τέλος πως, και για κείνα ακόμα που αγνοούσα, μπορούσα να προσδιορίσω με ποιούς τρόπους και ως ποιό βαθμό είταν δυνατόν να λυθούν. Σ' αυτό, δεν θα σας φανώ ίσως πάρα πολύ ματαιόδοξος, αν λάβετε υπόψη πως, αφού μια μόνο αλήθεια υπάρχει για το κάθε πράγμα, όποιος τη βρει ξέρει για το πράγμα αυτό ό,τι είναι δυνατόν να μάθει και πως, λόγου χάρη, όταν ένα παιδί, που διδάχτηκε αριθμητική, κάνει μια πρόσθεση σύμφωνα με τους κανόνες της, μπορεί να είναι βέβαιο πως βρήκε, σχετικά με το άθροισμα που ζητούσε, ό,τι θα μπορούσε να βρει το ανθρώπινο πνεύμα. Γιατί, επιτέλους, η μέθοδος που διδάσκει ν' ακολουθούμε τη σωστή τάξη και να μετρούμε με ακρίβεια όλα τα δεδομένα κείνου που αναζητούμε, περιέχει όλα όσα δίνουν βεβαιότητα στους αριθμητικούς κανόνες.

28.—Εκείνο όμως που με ικανοποιούσε το περισσότερο σ' αυτή τη μέθοδο είταν πως, χάρη σ' αυτήν, είμουν βέβαιος πως θα χρησιμοποιούσα παντού το λογικό μου, αν όχι τέλεια, τουλάχιστον όσο καλύτερα μπορούσα. Αφίνω πως, εφαρμόζοντάς την, ένοιωθα ό,τι το μυαλό μου συνήθιζε σιγά - σιγά να συλλαμβάνει πιο καθαρά και πιο ευδιάκριτα τ' αντικείμενά του, και πως, μη έχοντάς την